

Petras Juknevičius

NAUDVARIO DVARAS IR JO VALDYTOJAI KERBEDŽIAI

Dvaras

Naudvario dvaro sodyba yra Naujamiesčio seniūnijoje, Panevėžio rajone, Labos kairiajame krante, apie 1,5 km į pietus nuo Panevėžio–Šiaulių kelio, 0,3 km į pietus nuo geležinkelio Radviliškis–Daugpilis. Dvaro sodyba yra įrašyta į Lietuvos Respublikos Nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą (G121K), anksčiau buvo saugoma kaip architektūros ir istorijos paminklas (IP495/At; IV1225).

Kada įkurta pirmoji Naudvario rezidencija, tiksliai nežinoma. Aišku, kad XVIII a. ji tikrai egzistavo. 1787 m.

dvarą įsigijo Stanislovas Kerbedis. 1790 m. dvarą paveldėjo jo žmona ir vaikai. XIX a. dvaras ir priklausė vienam iš vaikų – Valerijonui Kerbedžiui, valdžiusiam dar ir Pakiršinių dvarą Šiaulių pavietae (dabar Radviliškio r.–P.J.). 1810 m. Naudvaryje gimė būsimasis tiltų statytojas Stanislovas Kerbedis [32, p. 4].

1835 m. dvarą paveldėjo Mykolas Kerbedis, garsiojo tiltų statytojo Stanislovo brolis. Be Naudvario jam dar priklausė Pranionių dvarelis [91, p. 51]. M. Kerbedžiui valdant sukurtas iš esmės naujas sodybos ansamblis: pastatyti nauji rūmai, oficina, ūkiniai pastatai. 1859 m. dvare veikė plytinė ir spirito varykla. 1861 m. čia gyveno 15 žmonių [65, p. 55]. 1882 m. Naudvarį ir Pranionius valdęs Mykolas Kerbedis turėjo 520 dešimtinių dirbamos ir 20 dešimtnių nedirbamos žemės bei 349 dešimtinės miško [92, p. 216]. Mykolas Kerbedis mirė 1893 m. Varšuvoje [32, p. 20]. Nudvaris atiteko jo brolio Ipolito sūnui

Valerijonui Kerbedžiui. 1902 m. dvare gyveno 27 žmonės [93, p. 324]. Broliai Mykolas ir Valerijonas Kerbedžiai už 8000 aukso rublių nupirko vargonus statomai Naujamiesčio bažnyčiai (tai bylojo lentelė prie vargonų. Deja, 2007 m. bažnyčioje kilusio gaisro metu vargonai sudegė – P. J.). Po Valerijono mirties 1905 m., Naudvario dvarą valdė jo našlė Gabrielė Kerbedienė. Tai patvirtina ir 1906 m. dvare vykę darbininkų bruzdėjimai [24, p. 286–287; 64; 82, p. 243]. 1923 m. dvare buvo 1 ūkinis kiemas su 86 gyventojais [55, p. 165]. 1926 m. dvarui priklausė 325,8 ha žemės [66]. Jis buvo išparceliuotas į 30 sklypų. Tuometiniam savininkui Zigmui Straševičiui palikta 80 ha žemės aplink sodybą ir dar plytinė. O Straševičiams dvaras atiteko taip: Naudvario savininkas Valerijonas Kerbedis ir Augustavo savininkas Boleslovas Straševičius buvo vedę seseris Malinskaites: Boleslovas – Liudviką, Valerijonas – Gabrielę. Kerbedžiai palikuonių neturėjo ir dvaras pagal testamentą atiteko B. Straševičiui. Atsidėkodamas už tai, Boleslovas vieną iš sūnų pavadino Valerijono vardu [79, p. 23].

Prieš Antrąjį pasaulinį karą dvare ir gyveno Valerijono Kerbedžio krikštasūnis, Panevėžio lenkų gimnazijos mokytojas, gamtininkas Valerijonas Straševičius (1885–1968). Rūmų mezo-

nine buvo jo darbo kabinetas, laikytos vabzdžių kolekcijos [38].

1940 m. nacionalizuojant dvarą, jo valda buvo 119,32 ha dydžio [58, p. 91]. Tais pačiais metais Kauno valstybinio muziejaus dailininkai V. Dilka ir P. Puzinas, dalyvaujant dvaro komisarui K. Kutkevičiui, suregistravo meno vertybes: 5 paveikslus, 2 žvakides, vazą, daug knygų [17, p. 8, 9; 37, p. 4].

1941 m. Straševičiai buvo ištremti į Sibirą. Dvare įsikūrė kolūkio centras, kontora. Nuo 1982 m. rūmuose veikia pradinė mokykla. Kitus pastatus užima gyventojai.

2002 m. rugsėjį susikūrė kaimo bendruomenė „Dvaras“ [32, p. 6].

Kultūros paveldo objekto teritorija užima 11,7 ha. Išlikę 8 dvaro laikotarpio pastatai, 7 objektai pastatyti po 1940 m. Be to, dar yra Beverčių laikinos konstrukcijos pastatėlių [25; 62].

Buvusio dvaro sodybos pastatai statyti XIX a. viduryje, išdėstyti pagal klasicizmo ir romantizmo stilių reikalavimus, priderinti prie reljefo [78, p. 23].

Sodybą sudaro 3 kiemai:

Reprezentacinis, kurį formavo rūmai, virtuvė, 2 svirnai, oficina ir parteras.

Ūkinis – gamybinis, kurį formavo tvartai, klojimai, kalvė.

Gyvenamasis – kumetynas, staliaus ir kalvio namas ir oficina su ūkiniais pastatais.

Dvaro pastatai

Rūmai. Sprendžiant iš architektūros formų rytinė dalis pastatyta apie XIX a. vidurį. Kaip atrodė rūmai XX a. pradžioje šiek tiek galima spręsti iš Marijos Mašiotaities-Urbšienės, kuri dažnai lankydavosi Naudvaryje, prisiminimų: „Tai buvo gana puošnus dvaras. Gyvenome dailiame mezonine, ant jo stogo augo tikras berželis, kažkaip ten įsikūręs. Raudonų plytų namas turėjo didelę verandą. Prieš namą – didžiulė apvali veja su gėlynu per vidurį. Už namo – didelis, bet gana apleistas so-

Dvaro rūmai XX a. pradžioje. (Nuotrauka iš Panevėžio kraštotyros muziejaus fondų)

Ribiniškų dvaro rūmai

das, o abipus namo – erdvūs mūriniai ūkiški pastatai. Viskas atrode solidu ir tvarkinga. Viduje namas buvo dailiai apstatytas. Tetulė Elcė mėgo augalus, ir tam tikras svetainės plotas, atitvertas dailiu marmuriniu barjeru su amūrais, buvo paverstas žiemos sodu.“ [83, p. 114–115] 1940 m. Naudvaryje apsilankę meno vertybių registruotojai rašė: „Dvaras senas ir didelis. (...) Rūmas su prieangiu, kurį sudaro kelios kampuotos kolonos, viršujė salka. Pats rūmas mūrinis. Viduje pakankamai tvarkingas ir vidutiniškame stovyje...“ [6, p. 113] 1944 m. besitraukiantys vokiečiai rūmus sudegino. Pokario metais jie atstatyti ir rekonstruoti. Iš vakarų pusės pristatytas T formos plano priestatas, kuriame įrengta sporto salė. Apie 1970 m. salė pertvarkyta į butus. Senoji rūmų dalis, kurioje buvo kolūkio kontora, 1982 m. pritaikyta mokyklai.

Architektūrinę vertę turi tik senoji rytinė dalis. Tai buvo romantizmo architektūros pastatas, stačiakampio plano, vieno aukšto su mezoninu. Autentiškas

išliko tik senosios rūmų dalies tūris, plano konfigūracija [62].

Virtuvė stovi šalia rūmų ir anksčiau jungėsi su jais uždaru praėjimu. Manoma, kad ji pastatyta XIX a. Pokario metais užstatytas mezoninas, perplauotos patalpos. Autentiška tik plano konfigūracija, iš dalies pirmo aukšto fasadai. Stilistinių architektūros bruožų nėra. Iki Pirmojo pasaulinio karo čia

Pakiršinio dvaro rūmai

Pietinis svirnas

*Irašas pietinio svirno
pamatiniame akme-
nyje*

buvo virtuvė. Tarpukario metais veikė skalbykla, kitos patalpos – gyvenamos. Dabar virtuvė – gyvenamas namas.

Kalvė prieš restauraciją

*Kalvė restauravimo
metu*

Pietinis svirnas (ratinė). Pamatų akmenyje iškalta 1847 m. data ir Mykolo Kerbedžio inicialai [29; 31; 32].

Pastatas didelio tūrio, stačiakampio plano, su pusvalminiu stogu. Per visą pastatą yra rūšiai ir erdvi pastogė. Iš viso yra trys patalpos su atskiromis įėjimomis. Šoninės patalpos su plačiomis durimis buvo skirtos vežimams ir padargams laikyti. Kadangi svirnas stovi įkalnėje, jo cokolis nevienodo aukščio. Jis dailaus akmenų mūro, netinkuotas. Sienos nedegtų plytų, tinkuotos. Pagrindiniame fasade išsiskiria vidurinis 4 puskolonių akcentas. Jos – iš degtų plytų. Fasaduose – pusapskričiai langeliai ir juos imituojančios nišos. Durys puošnios, apkaltos lentelėmis. Pastato funkcija nepakitusi.

Tai vienas vertingiausių sodybos pastatų, vėlyvojo klasicizmo ir liaudiškojo romantizmo sintezė.

Šiaurinis svirnas. Dėl analogijų su pietiniu svirnu, galima manyti, jog pastatytas XIX a. viduryje. Jis didelio tūrio, stačiakampio plano su priešvirniu, trijų patalpų. Yra erdvi pastogė ir rūšiai. Pamatai ir cokolis iš akmenų ir plytų mūro. Sienos iš nedegtų plytų, tinkuotos. Išsiskiria 4 toscaninių kolonų giluminis portikas – priešvirnis. Kolonos – degtų plytų. Pastogę visur juosia antablementas. Fasadus skaido pusapskričiai langeliai arba jų imitacijos, atliktos iš tinko. Durys dekoratyviai apkaltos kalvių darbo vinimis. Viduje yra 12 įmūrytų medinių lizdų aruodų pertvaroms.

Pastato funkcija niekada nesikeitė. Dabar nebenaudojamas.

Svirnas yra vertingiausias išlikęs dvaro sodybos pastatas, turįs vėlyvojo klasicizmo ir etninės architektūros bruožų [62].

Oficina. Stovi priešais rūmus, parterio simetrijos ašyje. Vieno aukšto, su pusvalminiu stogu. Patalpos sugrupuotos į butus. Manoma, kad statyta XIX a. viduryje. Tai vertingas rūmų reprezen-

tacinės zonos apstatymo formantas, pastatas, turįs neogotikos ir liaudiško romantizmo bruožų [56, p. 69].

Oficinos funkcija išlikusi. Iš vakarų ir pietų pusių pristatyti baltų silikatinių plytų prieangiai.

Tvartas. Stovi atokiau nuo reprezentacinės zonos. Sudarytas iš 2 korpusų. Sienos sumūrytos iš gelsvų formų plytų. Tai būdingas istorizmo laikotarpio ūkinis statinys su estetiškai išryškintomis natūraliomis medžiagomis ir „plytų stiliaus“ elementais. Greičiausiai statytas XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje. Funkcija nesikeitė. Dabar mažai naudojamas [62].

Kalvė. Nedidelė, stačiakampio plano, vienos patalpos. Viduje išlikęs žaizdras su dūmtraukiu. Tai vertingas ūkinės gamybinės paskirties neogotikinio romantizmo pastatas, statytas apie XIX a. vidurį. Dabar mažai naudojamas. 2006 m. UAB „Ramboll Lietuva“ parengė pastato pritaikymo bažnyčiai projektą (arch. V. Stepulienė). 2008 m. projektas pradėtas įgyvendinti.

Tvartas. Nedidelio tūrio, stačiakampio plano. Kadangi stovi prie šlaito, šiaurinė siena labai žema, be langų. Pagrindinis fasadas atsiveria į pietus. Sienos – lauko akmenų, netinkuotos. Manoma, kad pastatytas XIX a. antroje pusėje. Tai buvo vienas geriausiai išlikusių sodybos pastatų, istorizmo architektūros statinys. Funkcija nepakitusi. Bet 2008 m. birželio pabaigoje kilus gaisrui, tvartas sudegė. Liko tik sienos.

Neišlikę pastatai. Ūkiniame gamybiniame sektoriuje buvo: medinis kiaurai pravažiuojamas klojimas, statytas XIX a., nugriautas po 1940 m; molinis su medžio intarpais klojimas, kiaurai pravažiuojamas, statytas XIX a., nugriautas po 1940 m. Šiauriniame jo gale dar buvo medinis priestatas – malūnas; vištidė, medinė, nugriauta po 1940 m; pastatas pakinktams, raudonų plytų. Sunaikintas po 1940 m. Mūrinis, dviejų aukštų

kumetynas stovėjo upelio dešiniajame krante. Gyveno 10 šeimų. Sunaikintas po 1940 m. Galėjo būti statytas XIX a. viduryje. Į pietus nuo jo stovėjo medinė dviejų galų gryčia – staliaus ir kalvio namas. Nugriautas, dalis perkelta [32, p. 12].

Parkas

Buvo vietinės reikšmės gamtos paminklas (GV-88). Jis išsidėstęs abipus Labos upelio slėnio šlaituose ir pietvakarinėje sodybos teritorijoje. Parko kompozicija mišri: geometriškai taisyklingas ovalinis parteris ir lygi liepų alėja bei peizažinio tipo želdinių masyvas. Labos upelis ties rūmais šakojasi į 2 dalis, sudarydamas salą. Kadaisė joje stovėjo iš akmenų girnų padarytas stalas. Ties oficina buvo tvenkinys [63, p. 184–185; 81, p. 41, 43].

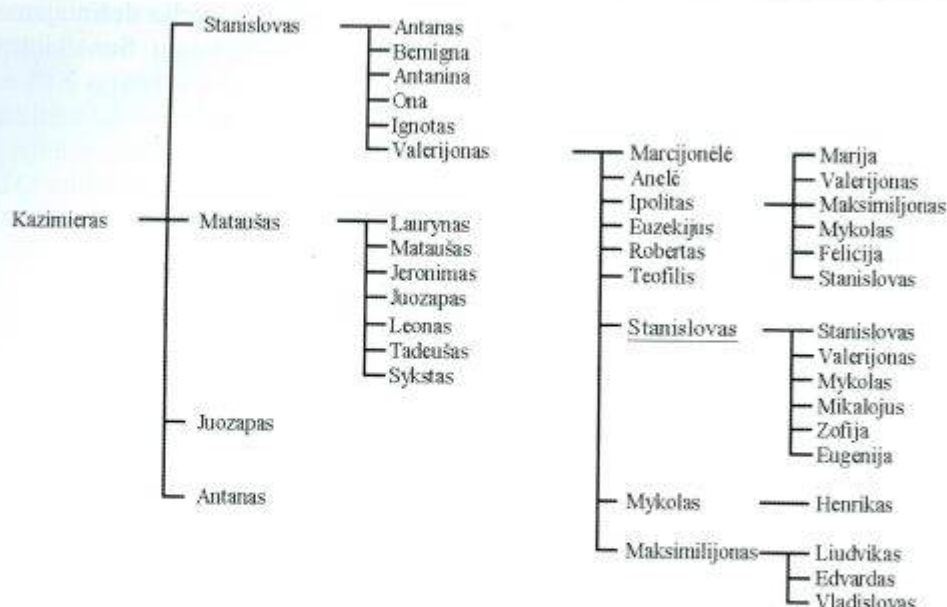
Rūmų rytinėje pusėje, priešais juos, buvo parteras, kitoje, vakarinėje pusėje, buvo gėlynai, sodas, pasivaikščiojimo takai su suolais prie alyvų krūmų. Sodas baigėsi lazdynų alėja, už kurios tęsėsi natūrali parko pieva. Ant upelio kranto yra akacijomis apsodintas kapas. Sodas buvo šiaurės vakarų kampe. Jį nuo ūkinio dvaro sektoriaus šiaurinėje pusėje skyrė akacijų ir lazdynų giraitės. Per jas vedė pasivaikščiojimo takas. Sodo šiaurinis pakraštys apsodintas liepų alėja, kuri išlikusi ir dabar [61].

Iš parkotyrininko K. Labanausko 1981 m. sudarytos dendrologinės charakteristikos matyti, kad parke augo:

1. Vietiniai medžiai ir krūmai: paprastoji eglė, paprastasis ažuolas, karpotasis beržas, plaukuotasis beržas, drebulė, trapusis gluosnis, vienapiestė gudobelė, grauželinė gudobelė, paprastoji ieva, juodalksnis, paprastasis klevas, riešutinis lazdynas, mažalapė liepa, europinis ožekšnis, paprastasis sausmedis, raudonoji sedula, šalteksnis, šunobelė, paprastasis uosis, vinkšna.

2. Introdukuoti medžiai ir krūmai: sidabrinė dygioji eglė, veimutinė pušis,

Stanislovo Kerbedžio
genealoginis medis.
Sudarė straipsnio
autorius

europinis maumedis, vakarinė tuja, paprastoji alyva, raukšlėtasis erškėtis, paprastasis kaštanas, uosialapis klevas, raudonlapis platanalapis klevas, šermukšniapė lanksvūnė, sodinis putinas, pilkasis riešutmedis, japoninis svarainis, lauralapė tuopa, pilkoji tuopa, baltažiedis vilkmedis, geltonasis žirnmedis [62].

Partero pakraštyje augo išskirtiniai medžiai: pilkasis riešutmedis, Veimuto pušis ir europinis maumedis.

Buvusios dvaro sodybos pakitimai. Architektūros istorikas dr. doc. Vytautas Levandauskas įvertindamas pokyčius rašo, kad po 1940 m. sodybos aplinka pakito šiaurės ir vakarų pusėse pastačius kolūkio gamybinį centrą ir naują Pažibių gyvenvietę. Pastaroji, priartėjusi prie dvaro sodybos, kiek sumenkina vizualinį dvaro komplekso poveikį. Pasikeitusių želdinių ir pastatų struktūra (nebėra nuo geležinkelio vedusios beržų alėjos, sodo, dalies parko medžių ir pastatų) išskaido sodybos vientisumą ir kompaktiškumą, kompleksiskumą. Nežymiai kraštovaizdį pakeitė Labos upelio vagos ištiesinimai ir dirbtinė užtvanka. Partere nebėra 4 senų medžių [62].

Kerbedžiai

Naudvario dvaro istorija labiausiai susijusi su Kerbedžiais, todėl pravartu plačiau aprašyti šią giminę.

Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje Kerbedžiai neužėmė svarbių valstybinių postų. Be to, jiems ne kartą teko įrodinėti savo bajorystę. Giminė išgarsėjo mokytais vyrais XIX a., Lietuvai esant carinės Rusijos valdžioje [32, p. 16]. Giminės herbas *Ślepowron*: žydrame fone pavaizduota sidabrinė pasaga, galais žemyn; jos viršuje kryžius, ant kurio sėdi atsikūęs į dešinę juodas varnas su auksiniu žiedu snape. Tas pats varnas su žiedu yra ir virš šalmo. Rusijoje šį herbą naudojo Bulgakovai, Voronovai, Kamenevai, Kučekiai, Šimanovskiai, Lenkijoje – Vereščatinskiai [115, p. 291], Kopcievičiai, Kopčinskiai, Višniovskiai, Nartovskiai, Sobolevskiai ir kt. [14, p. 27–28]

Pirmasis žinomas Kerbedžių giminės atstovas – XVI a. gyvenęs ir Žemaitijoje Kvalonuose (Chwaloyń) dvarą turėjęs Stanislovas Kerbedis. Jo sūnus Steponas, paveldėjęs tą dvarą, dalį valdos už 350 kapų lietuviškų grašių pardavė Beinoravičienei. Steponas Kerbedis turėjo 3 sūnus: Mikalojų, Stanislovą ir

Lauryną. Užuominų apie juos yra to meto dokumentuose. Antai, Stanislovas ir Laurynas Kerbedžiai 1584 m. bylinėjosi su Jurevičiais. Mikalojus Kerbedis ir Lauryno Kerbedžio sūnus Petras 1628 m. iš Možeikos įsigijo Kerbediškius netoli Karklėnų [6, p. 38–39].

Stepono sūnus Stanislovas buvo vedęs Ceciliją Šucilovaite, su kuria sugyveno 2 vaikus: Stanislovą ir Adomą. Jiems motina 1608 m. paliko dalį Kvalonų. 1634 m. Stanislovas Kerbedis iš Sungailos už 40 kapų lietuviškų grašių įsigijo Atlavę, o jo brolis Adomas iš Šimkevičių – Paatlavę. Adomas Kerbedis turėjo 4 sūnus: Joną, Jurgį, Juozapą ir Petrą [28].

Jonas Kerbedis turėjo du sūnus: Balcerą ir Jurgį. Balcero duktė Konstancija buvo ištekejusi už Puikevičiaus. Šaltiniuose aptinkame, kad vėliau dėl Konstancijos ir jos dėdės Jurgio palikimo bylinėjosi Petro Kerbedžio palikuonys.

Petras Kerbedis 1659 m. pardavė Kvalonus, o 1663 m. Kerbediškius Adomo ir Jono Kerbedžių žmonoms. Petras turėjo sūnų Matijošių. Pastarojo sūnus Kazimieras turėjo 4 sūnus: Antaną, Juozapą, Mataušą ir Stanislovą.

Juozapas Kerbedis tapo kunigu [32, p. 17–18].

Mataušas vedė Eleonorą Jacevičiūtę ir valdė Šaltropius. Jie sugyveno 7 sūnus: Mataušą, Jeronimą, Leoną, Juozapą, Tadeušą, Sykštą ir Lauryną. Jeronimas tapo kunigu. Visiems Mataušo sūnams Vilniaus specialiai komisijai (deputacijai) 1799 m. teko įrodinėti savo bajorystę. Mat dar 1743 m. Motiejus Goštautas Raseinių seimelyje kaltino Kerbedžius nebajoryste (*ignobilitatem*) ir siūlė juos pašalinti iš šlėktos [28].

Laurynas Kerbedis 1789 m. iš Miševičių įsigijo Gurčynę, Kreivoliškius ir Stangaičius Šeduvos krašte [32, p. 18]. Nė vienos šių vietovių nepavyko lokalizuoti.

Jauniausias Kazimiero Kerbedžio sūnus Stanislovas, Raseinių pilies

teismo 1743 m. išbrauktas iš šlėktos, 1789 m. įsigijo Pakiršinius Šiaulių pavieta ir Naudvarį Upytės pavieta. Iš jo 1788 m. testamentu matyti, kad jis buvo vedęs Elena Jagminaitę. Jų vaikai: Ona, Antanina, Benigna, Antanas, Valerijonas ir Ignotas.

Ona ištekejė už Stanevičiaus, Antanina – už Račkovskio, o Benigna tapo Ovsiano žmona.

Ignotas tapo vienuoliu bernardinu [32, p. 19].

Tėvo palikimą 1794 m. pasidalijo Antanas ir Valerijonas. Antanas pasiėmė Pakiršinius, o Valerijonas – Naudvarį [28].

Pakiršinio savininkas Antanas Kerbedis du kartus buvo išrinktas Lietuvos tribunolo deputatu nuo Žemaičių kunigaikštystės. Jis buvo į žmonas paėmęs Upytės žemės teismo raštininko Šiukštos dukrą Liudviką, su kuria turėjo sūnų Danielių. Pastarojo duktė Kazimiera ištekejė už Ososkos [3, p. 267].

Naudvario paveldėtojas Valerijonas Kerbedis buvo vedęs du kartus. Pirmoji jo žmona – Rietavo tėvūno duktė Mariana Šemetaitė, antroji – Viktorija Eidrigevičiūtė. Valerijono Kerbedžio vaikai: Marcijonėlė, Anelė, Euzebijus, Teofilis, Stanislovas, Mykolas, Maksimiljonas, Robertas ir Ipolitas.

Marcijonėlė ištekejė už Tamošiaus Landsbergio, o Anelė už Chodorovičiaus. Apie Euzebijų žinoma tiek, kad jis kartu su tėvu 1799 m. Vilniuje liudijo komisijai savo bajorystę. Teofilis buvo vedęs du kartus: Liudviką Erdmanaitę ir Juliją Koženiauskaitę. Jis mirė 1899 m. Šiaulėnuose [32, p. 19–20].

Apie Pakiršinių paveldėtoją inžinierių Stanislovą Kerbedį kalbėsime atskirai.

Naudvarį 1835 m. paveldėjęs inžinieriaus Stanislovo Kerbedžio brolis Mykolas irgi buvo vedęs du kartus. Su pirmąja žmona Julija Šušcevskaite turėjo sūnų Henriką. Šis palikuonių neturėjo. Antrąjį kartą Mykolas Kerbedis vedė Zofiją Meištavičiūtę, Pajuosčio dvarininkų Mykolo Meištavičiaus ir

Paulinos Vavžeckaitės-Meištavičienės dukrą. Mykolas Kerbedis mirė 1893 m. Varšuvoje. Naudvario pietinio svirno pamatų akmenyje yra jo inicialai [30].

Maksimiljonas vedė Juzefiną Bonovskaitę. Žinomi jų vaikai – sūnūs Vladislovas ir Edvardas bei duktė Liudvika. M. Kerbedis mirė 1873 m. Abu jo sūnūs palikuonių neturėjo [32, p. 20]. Vladislovas šeimininkavo Traupyje. 1881 m. Vladislovas Kerbedis, Maksimiljono sūnus Traupio dvare ir Šilavų užusienyje turėjo 175 dešimtinės dirbamos ir 2 dešimtinės nedirbamos žemės bei 93 dešimtinės miško [92, p. 216]. Apie jį šiek tiek duomenų pateikė J. Kozakevičius „Amžiaus kronikoje“. Už dalyvavimą 1863–1864 m. sukilime V. Kerbedis buvo ištremtas į Sibirą, ten neteko sveikatos, liko viengungis. Mirė 1912 m. Testamentu visą savo nekilnojamąjį turtą paliko nemokamos ligoninės, pavadintos jo vardu, įrengimui. Joje turėjo būti gydomi Panevėžio ir Ukmergės apskričių žemdirbiai. 1915 m. išpardavus jo turtą susidarė daugiau kaip 200 tūkstančių rublių suma (daugiau nei 1 mln. Lt.). Konstantinas Komaras nupirko Panevėžyje prie Sodo gatvės sklypą ir padovanojo jį ligoninės statybai. Planus sugriovė prasidėjęs Pirmasis pasaulinis karas [47].

Kada Kerbedžiai įsigijo Traupį, tiesioginių duomenų neturime. Bet yra R. Aftanazio teiginys, kad 1820 m. dekretu („*taksatorsko – exdynicijnego*“) Tadeušo Franskievičiaus Radziminskio Janapolio dvaro palivarkai atiteko Dolmut-Kontavtams, Montviloms, Kulviečiams, Kerbedžiams [32, p. 21].

Robertas Kerbedis palikuonių neturėjo.

Ipolitas Kerbedis 1837 m. baigė Kelių inžinierių institutą. Dirbo Kijevo srityje. I. Kerbedis vedė Feliciją Dambrauskaitę [99, p. 159–160]. Jų vaikai: duktė Marija ir sūnūs Valerijonas, Maksimiljonas, Mykolas ir Stanislovas.

Marija ištekėjo už Vladislovo Komaro.

Valerijonas vedė Gabrielę Malinskaitę iš Beinoravos. Vaikų neturėjo. Jis mirė 1905 m. (pagal lenkiškus šaltinius rugsėjo 8 d., antkapyje Beinoravos kapinėse įrašyta rugpjūčio 26 d.). Bet čia tik kalendorių skirtumai. Antkapiniame paminkle rašoma, kad jis buvęs nepriekaištingas žmogus, žinomas žemdirbys, nepailstantis darbininkas. Valerijonui Kerbedžiui priklausė Paliūniškio dvaras, paveldėtas 1869 m., su 237 dešimtinėmis dirbamos žemės ir 900 dešimtinėmis miško. Buvo alaus darykla, karčema, malūnas ir keltas [91, p. 151]. 1881 m. jis čia valdė 345 dešimtinės dirbamos ir 52 dešimtinės nedirbamos žemės, 705 dešimtinės miško [92, p. 216]. Jis priklausė P. Puzino vadovaujamam mokyklos statybos komitetui Panevėžyje.

Marija Urbšienė-Mašiotaitė rašo, kad Naudvaryje „savo kaimiečių vaikams tetulė Elžbieta laikė mokyklą. (...) Namas atrodė geras, klasė erdvi, šviesi. Mokytoja, deja, buvo varšuvietė ir nė žodžio nemokėjo lietuviškai. (...) Kituose, dvaruose, kuriuos tada lankėme, niekur mokyklos neaptikome.“ [83, p. 114–115]

Beje, jį įdomiai aprašo vieno iš Kerbedžių apsilankymą Naudvaryje: „Kartą, viešint Naudvaryje, prie namo privažiavo šešetu arklių pratėgiui pakinkyta karieta. Iš karietos išsiritu apvalus ponulis, tikras tetėno brolis. Ramiai iki tol sėdėję namiškiai, smuko persirengti, pasipuošti. Svetys, pasisveikinęs su broliene, sako: „Dovanok, kad ilgai nelankiau. Mat ilgai negalėjau surasti poros arklių, tinkamo mano ketvertui plauko. O be trijų porų pratėgiui važiuoti man nepritinka“ [83, p. 114–115]. Kuris tai buvo iš brolių, autorė nenurodė.

Apie Maksimiljoną duomenų trūksta. V. Česnulis pateikia faktą, kad Maksimiljono sūnus Vladislovas, miręs 1909 m. Vienoje, irgi buvo inžinierius [10, p. 9–11].

Mykolas buvo vedęs Juliją Janovskytę. Mykolas Kerbedis (1847–1910),

1868 m. su pagyrimu baigė Kelių inžinierių institutą. Dirbo Maskvos–Kursko–Voronežo geležinkelio linijos tiesimo inspektoriumi, ėjo įvairias pareigas tiesiant Centrinės Rusijos geležinkelius. Buvo tikrasis patarėjas Susisiekimo ministerijoje, Lietuvoje jam priklausė Biržėnų dvaras, kurį jis paveldėjo 1870 m. Kauno gubernijos žemvaldžių sąrašė pažymėta, kad čia buvo 232 dešimtinės dirbamos ir 20 dešimtinių netinkamos dirbti žemės bei 266 dešimtinės miško. Jis dvarus buvo išnuomojęs, o pats gyveno Tbilisyje. Mirė 1910 m. Peterburge. Jo sūnus Mykolas irgi buvo inžinierius [22, p. 418–419; 48].

Stanislovas čia ne kartą minėtą institutą baigė 1865 m., buvo vedęs savo pusseserę Eugeniją. Turėjo dukrą Feliciją [2; 74, p. 421–422]. S. Kerbedis dirbo Tolimųjų Rytų geležinkelių statybose [102, p. 14; 109, p. 92; 120, p. 382].

Profesorius M. Voroninas nurodė 5 Kerbedžius, baigusius Peterburgo kelių inžinierių institutą [99, p. 160–161]. Lenkų tyrinėtojas R. Kolodziejčikas 1962 m. paskelbė mokslinį straipsnį apie lenkus, įstojusius studijuoti į minėtą institutą. Lentelėje pateikė duomenis apie 1871 m. priimtus studentus. 13-uoju numeriu buvo pažymėtas Mykolas Kerbedis, tuomet turėjęs 16 metų, surinkęs 13 balų. Jis buvo ką tik baigęs Peterburgo gimnaziją. Prie jo pavardės – instituto vadovybės pastaba: „Kerbedžio sūnus“ [44, p. 49]. Greičiausiai tai 1876 m. institutą baigęs Stanislovo Kerbedžio sūnus Mykolas (1854–1932). Po to jis dirbo Vladikaukazo geležinkelyje [48].

Įdomu, kad 5-uoju numeriu buvo pažymėtas 18-metis Mikalojus Kerbedis, surinkęs 25 balus. Prie jo pavardės tyrinėtojas taip pat aptiko vadovybės prierašą: „Kerbedžio sūnus“ [44, p. 53]. Galimas dalykas, kad tai Mykolo brolis.

Inžinierius Stanislovas Kerbedis

Labiausiai savo gimtinę išgarsinęs

Stanislovas Kerbedis gimė 1810 m. kovo 9 d. Naudvaryje [8, p. 419–421; 39, p. 386; 40, p. 449; 41, p. 125; 42, p. 295; 43, p. 593; 110, p. 551; 111, p. 157; 114, p. 74 117, p. 8; 129]. Čia, Labos pakrantėse, bėgo nerūpestinga vaikystė. 1818 m. jis ėmė mokytis Panevėžio pijorų vienuolyno mokykloje, kurią 1824-aisiais baigė su pagyrimo raštu [4, p. 18, 24, 25, 43, 248, 384; 12, p. 61; 26].

Vėliau būsimasis inžinierius mokslą tęsė Kauno klasikinėje gimnazijoje, kurią baigęs 1826 m. įstojo į Vilniaus universiteto fizikos-matematikos mokslų skyrių. Čia mokėsi pas žinomus profesorius: Mykolą Polinskį, Antaną Virvyčių, Valerijoną Gurskį, Feliksą Drevinskį. Mokslus Vilniaus universitete jis baigė 1828 m. ir įgijo fizikos matematikos kandidato laipsnį [7, p. 17; 20; 21, p. 32–37; 77, p. 31].

Jaunuolio žvilgsnis kryo į Rusiją, į tuo metu prestižinį Peterburgo kelių inžinierių korpuso institutą. Jau turintis universitetinį išsilavinimą, S. Kerbedis įstojo į šio instituto III kursą. Baigus trečiąjį kursą, 1829 m. jam buvo suteiktas praporščiko laipsnis. 1830 m. vasarą jis atliko praktiką prie kasamo Ventos kanalo, buvo paaukštintas paporučiku. 1831 m. baigęs mokslą jis gavo poručiko laipsnį ir kaip perspektyvus jaunas mokslininkas buvo paliktas dėstytoju institute: pagal išlaikytų 18 baigiamųjų egzaminų rodiklius mūsų kraštietis buvo antras iš 40 inžinierių! [15; 32, p. 27; 36, p. 52–53; 84]

1837 m. jis metams išvyko į Vakarų Europą. S. Kerbedis tobulinosi Paryžiaus kelių ir tiltų mokykloje, vėliau – Anglijoje, Belgijoje, Vokietijoje, Olandijoje, Austrijoje [19].

Grįžęs iš užsienio, 1842 metais S. Kerbedis buvo paskirtas Mechanikos katedros vedėju, jam suteiktas profesoriaus vardas [106, p. 45–69; 116, p. 93–99, 110, 115, 134]. Tais pačiais metais jis gavo pavedimą suprojektuoti ir pastatyti tiltą per Nevą Peterburge. Jis buvo suprojek-

tavęs kabantį tiltą su dviem atramomis upės viduryje, tarp kurių būtų pakeliamoji dalis. 1842 m. jis pateikė pastovaus špižinio tilto per Nevą projektą [98, p. 193–196]. Kai tik caras Nikolajus I jį patvirtino, buvo pradėta statyba, kuriai vadovavo pats S. Kerbedis. Techniniu požiūriu tai buvo sudėtingas ano meto statinys – pirmasis tiltas Rusijoje su pasukama sveriamąja dalimi. Nuo 1849 m. S. Kerbedis atsisakė pedagoginio darbo ir visiškai atsidavė tilto per Nevą statybai. Po aštuonerių metų darbo 1850 m. lapkričio 11 d. tiltas buvo atidarytas. Caras S. Kerbedžiui suteikė generolo majoro laipsnį ir apdovanojo šv. Vladimiro trečiojo laipsnio ordinu. Tiltas buvo pavadintas Blagoveščensko, nuo 1855 metų – Nikolajaus, o sovietmečiu – leitenanto Šmidto vardu [33; 34; 67, p. 26; 72; 85; 88; 95, p. 29, 114, 116, 118–129; 96; 97, p. 185–189; 105; 122, p. 14]. Rusijos mokslų akademija išrinko S. Kerbedį nariu korespondentu [90, p. 128; 119].

Po tilto statybos atneštos šlovės S. Kerbedis buvo paskirtas Peterburgo–Varšuvos geležinkelių ir tunelių statybos vyriausiuoju inžinieriumi. Todėl 1852 m. jau žinomas inžinierius vėl išvyko į užsienį susipažinti su metalinių tiltų statyba. Grįžęs suprojektavo ir pastatė du tiltus – per Lugą ir Dauguvą (čia pirmą kartą Rusijoje buvo panaudota parabolinė ferma). Vykstant Krymo karui ir sustojus geležinkelio statybai, 1854 m. S. Kerbedžiui buvo pavesta ištirti galimybę sujungti Peterburgo–Varšuvos geležinkelį su Karaliaučiaus geležinkeliu ir parengti projektą. Už šį projektą Prūsijos valdžia apdovanojo jį Raudonojo erelio II laipsnio ordinu [32, p. 28–29].

1861 m. carinė vyriausybė paskyrė S. Kerbedį Lenkijos Karalystės geležinkelių viršininku. Jau gyvendamas Varšuvoje, jis 1856–1864 m. suprojektavo tiltą per Vyslą, vadovavo jo statybai, tiltas gavo Kerbedžio vardą (dabar – Šlions-

ko-Dombrovos tiltas) [46, p. 18–19; 49, p. 48–53; 68, p. 713–717; 69 p., 40–44; 76, p. 39; 100, p. 35; 123, p. 79–83; 128, p. 4–5]. „Lietuvio tiltas gaubia Vyslą / Bazaltas tviska...“, – rašė poetas Albinas Žukauskas [89, p. 393–398].

Po kiek laiko S. Kerbedis vėl buvo pašauktas į Peterburgą, ėjo įvairias pareigas, net aukštas Rusijos imperijos Susisiekimo ministro pareigas. Nuo 1874 m. iki 1883 m. S. Kerbedis dirbo prie Marijos vandens kelio sistemos rekonstrukcijos [18; 35; 45, p. 31–34; 54, p. 124–128; 60, p. 43; 87; 101, p. 60–67; 103; 104, p. 10, 71; 107, p. 30–31; 125, p. 3].

Pasiekęs karjeros viršūnę didžiąją savo gyvenimo dalį S. Kerbedis praleido Peterburge ir Varšuvoje [73]. Lietuvoje jis negyveno, bet jam priklausė Pakiršinio dvaras (Radviliškio r.) [23].

Sulaukęs 81 metų, apdovanotas garbės ženklais už kvalifikuotai ir stropiai eitas pareigas, jis išėjo užtarnauto poilsio. Paskutiniuosius gyvenimo metus praleido Varšuvoje, apgaubtas visuotinės pagarbos. Senatvėje susidomėjo medicina, ypač homeopatija. Varšuvos homeopatijos draugijai paliko vertingą biblioteką. Išgijęs sodybą Senigalijoje, netoli Ankonos (Italija), jis užsiėmė sodininkyste bei daržininkyste [8, p. 421; 32, p. 29–30].

Žymusis mūsų kraštietis mirė 1899 metų balandžio 19 dieną Varšuvoje. Palaidotas Povonzkų kapinėse [9, p. 339, 370–371; 32, p. 30].

S. Kerbedis, be gimtosios lenkų, mokėjo 5 kalbas: rusų, vokiečių, prancūzų, anglų ir italų. Kai kurias išmoko jau sulaukęs garbingo amžiaus.

S. Kerbedžio darbai ir gabumai buvo labai vertinami ano meto Rusijoje. Jis buvo daugelio mokslo įstaigų ir draugijų narys, caro vyriausybė jį apdovanojo 7 ordinais, jo garbei nukalti 2 medaliai [67, p. 26].

Šeimoje S. Kerbedis buvo pavyzdingas tėvas. Anksti mirus pirmajai žmonai

Paulinai Montrimavičiūtei (1827–1847), su kuria turėjo dukterį, irgi Pauliną (1847–1889), jis vedė antrąją, Mariją Jonovskaitę, ir sugyveno dar šešis vaikus, dukteris Eugeniją ir Zofiją bei sūnus Mikalojų, Mykolą, Valerijoną ir Stanislovą [8, p. 421]. Iš antkapinio užrašo Sankt Peterburgo Smolensko liuteronų kapinėse matyti, kad Valerijonas (1830–1858) anksti mirė [108, p. 299]. Tėvo pėdomis pasekė tik sūnus Mykolas, taip pat tapęs inžinieriumi [48]. Visiems vaikams sudarė sąlygas siekti aukštojo išsilavinimo, savo asmeniniu pavyzdžiu mokė darbštumo ir sąžiningumo. [16; 27]

Dukra Eugenija Kerbedytė-Kerbedienė (1855–1946) atnaujino šeimos dvarą Riebinuose (Latvija) ir atidavė juos menininkams. Čia poilsavo ir keletas lietuvių dailininkų: M. K. Čiurlionis, P. Rimša, A. Jokubaitis [1, p. 342–345; 51, p. 418; 52, p. 58; 53, p. 35; 59; 70, p. 172; 71, p. 56–57, 194; 75]. Dabar rūmai nenaudojami.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. AFTANAZY, R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. T. 3, Wrocław–Warszawa–Kraków. 1992, p. 342–345.
2. BAČKUTĖ, A. Inžinierius Stanislovas Kerbedis (1845–1910) // Tėvynė. 2001 12 05. Priedas „Atsigrėžkime į praeitį“, Nr. 9.
3. Baisogalos valsčiaus kaimai, dvarai ir gyvenvietės / E.Šveistienė. Panevėžys, 2000, p. 267.
4. BALIŪNAS, V. Panevėžio Juozo Balčikonio gimnazija (1727–1995), Panevėžys, 1995, p. 18, 24, 25, 43, 248, 384.
5. Biržų–Panevėžio ap. dvarų pastatų, trobesių bei parkų aprašymai // Valstybės archeologijos komisijos medžiaga (toliau – VAK), B.150, L.13.
6. BONIECKI, A. Herbarz polski, Warszawa, 1906, p. 38–39.
7. BUDREIKA, S. Stanislovas Kerbedis – žymus tiltų inžinierius ir mokslininkas // Mokslas ir gyvenimas. – 1989, Nr. 9, p. 17.
8. BRZOZOWSKI, S. Kierbedź Stanisław // Polski słownik biograficzny, Wrocław–Warszawa–Kraków. 1966, T.XII / 3, p. 419–421.
9. CZAPSKA, A. Sprawozdanie z wykonanych przez studentów Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej w latach 1960–1984 pomiarów inwentaryzacyjnych starych nagrobków na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie // Kwartalnik Architektury i Urbanistyki, Warszawa, 1985, T. 30, Z. 3, p. 339, 370 – 371.
10. ČESNULIS, V. Tiltų ir geležinkelių inžinierius // Mokslas ir gyvenimas, 1966, Nr. 8, p. 9–11.
11. ČIURLIONIS, M. K. Apie muziką ir dailę. Laiškai, užrašai ir straipsniai, Vilnius, 1960, p. 191, 193
12. DAGELIS, A. Panevėžys, Vilnius, 1969, p. 61.
13. DANYS, J. V. Vilniaus gatvės pavadintos žymių lietuvių statybos inžinierių vardais // Technikos žodis, Chicago, 1995, Nr. 3, p.1–3.
14. DERWICH, M.; CETWINSKI, M. Herby, legendy, dawne mity, Wrocław, 1989, p. 27–28.
15. DOBKEVIČIUS, K. S. Kerbedis – žymusis Europos inžinierius // Laikinoji sostinė, 1999 05 22.
16. Dvarų kultūra – Lietuvos kultūros dalis. Kerbedžiai. Konferencijos, įvykusios 2001 m. spalio 30 d., pranešimų tezės. / Redaktorius ir sudarytojas P. Juknevičius. Panevėžys, 2001.
17. Dvarų, kuriuose 1940 m. buvo suregistruoti meno ir kultūros paminklai, sąrašas // VAK, B. 90, L. 8; B. 178, L.19.
18. ENST, B. Otsingud jätkuvad // Sirp ja Vasar, Tallin, 1976 09 07.
19. GALUBICKAITĖ, M. Iki Kerbedžio Peterburgas neturėjo tikrų tiltų // Panevėžio rytas, 1995 03 10.
20. GARMUTĖ, S. Tiltų ir geležinkelių inžinierius // Panevėžio tiesa, 1981 01 10; Tas pat // JURGAITIS, J. Ant tėvynės aukuro, Vilnius, 1995, p. 311–313.
20. GARMUTĖ, S. Tiltų ir geležinkelių inžinierius // Panevėžio tiesa, 1981 01 10; Tas pat // JURGAITIS, J. Ant tėvynės aukuro, Vilnius, 1995, p. 311–313.
21. GRYVA, L. Žymusis XIX a. inžinierius iš Lietuvos // Lietuvos transportas, 1998, Nr. 2, p. 32–37.
22. JANKOVSKI, J. Kierbedź Michał // Polski słownik biograficzny, T.XII / 3, Z. 54, Wrocław–Warszawa–Kraków. 1966, p. 418–419.
23. JESIŪNAITĖ, D. Pakiršynys // Tėvynė, 2001 12 05, Priedas „Atsigrėžkime į praeitį“, Nr. 9.
24. JUČAS, M., MULEVIČIUS, L., TYLA, A. Lietuvos valstiečių judėjimas 1861–1914 metais, Vilnius, 1975, p. 286–287.
25. JUKNEVIČIUS, P. Dėl Naudvario apsaugos // Tėvynė, 1997 04 03.
26. JUKNEVIČIUS, P. Inžinierius nuo Šuojos krantų // Tėvynė, 1985 03 07.
27. JUKNEVIČIUS, P. Kerbedžiai: išsilavinę ir kilnūs žmonės, aukoję pinigus neturtin-giems žmonėms, statę bibliotekas, ligonines // Panevėžio rytas, 1995 01 20.
28. JUKNEVIČIUS, P. Kerbedžiai // Tėvynė, 1988 07 08.

29. JUKNEVIČIUS, P. Naudvaris. Abipus Šuojos. Serialas „Dvarai mūsų praeityje“ // Tėvynė, 1996 10 12.
30. JUKNEVIČIUS, P. Naudvaris // Panevėžio balsas, 1993 11 09.
31. JUKNEVIČIUS, P. Naudvaris // Tėvynė, 2001 12 05, Priedas „Atsigrėžkime į praeitį“, Nr. 9.
32. JUKNEVIČIUS, P. Naudvaris ir Kerbedžiai, Panevėžys, 2005.
33. JUKNEVIČIUS, P. Panevėžiečio tiltas // Panevėžio tiesa, 1985 03 07.
34. JUKNEVIČIUS, P., RUZAS, V. Medaliai Kerbedžiui // Panevėžio rytas, 1993 09 10.
35. JUKNEVIČIUS, P. S. Kerbedis ir Daugpilio–Šiaulių geležinkelis // Tėvynė, 1999 12 15.
36. JURKŠTAS, J., KAZLAUSKAS, A. Senųjų tiltų inžinierius // Mokslas ir technika, 1973, Nr. 10, p. 52–53.
37. Kauno valstybiniam muziejui. Dail. Dilkos Vinco, dail. Puzino Povilo pareiškimas // VAK, B. 150, L. 4.
38. KAZIUKONIS, L. V. Straševičius ir jo entomologinė kolekcija // Tėvynė, 1990 03 07.
39. Kerbedis Stanislovas // Lietuvių enciklopedija, T. 11, Boston, 1957, p. 386.
40. Kerbedis Stanislovas // Lietuviškoji Tarybinė enciklopedija, T. 5, Vilnius, 1979, p. 449.
41. Kerbedis Stanislovas // Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija, T. 2, Vilnius, 1968, p. 125.
42. Kerbedis Stanislovas // Tarybų Lietuvos enciklopedija, T. 2, Vilnius, 1986, p. 295.
43. Kierbedź Stanisław // Wielka encyklopedia powszechna, Warszawa, 1965, T. 5, p. 593.
44. KOŁODZIEJCZYK, R. Studenci polscy w instytucie inżynierów komunikacji w Petersburgu w latach 1867–1876 // Studia i materiały z dziejów nauki polskiej, seria D, Z. 3, 1962, S. 49, 53.
45. KOSAKOVSKIS, G. Lietuvos geležinkeliai, Vilnius, 1973, p. 31–34.
46. KOSTRZEWA, E. K. O ludziach, którzy łączą brzegi // Przyjaźń, Warszawa, 1983, Nr. 34, p. 18–19.
47. KAZAKEVIČIUS, J. Amžiaus kronika // Mokslų akademijos bibliotekos rankraščių skyrius, F. 112.
48. KRYŽANAUSKAITĖ, S. Mykolas Kerbedis (1854–1932) // Tėvynė, 2001 12 05, Priedas „Atsigrėžkime į praeitį“, Nr. 9.
49. KRZEMLINSKA, J. Kierunki i tendencje // Widnokreği, Warszawa, 1980, Nr. 1, p. 48–53.
50. KVIKLYS, B. Mūsų Lietuva. T. 2, V. 1991, p. 644.
51. LAPINOWA, I. Kierbedziowa z Kierbedziów Eugenia // Polski słownik biograficzny.– TXII / 3, Z. 54, Wrocław–Warszawa–Kraków, 1966, s. 418.
52. LANDSBERGIS, V. Čiurlionio dailė. Vilnius, 1976, p. 58.
53. LANDSBERGIS, V. Vainikas Čiurlioniui. Vilnius, 1980, p. 35.
54. LIEBFELD, A. Polacy na szlakach techniki. Warszawa, 1964, p. 124–128.
55. Lietuvos apgyventos vietos. Pirmojo visuotinio Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys // Kaunas, 1925, p. 165.
56. Lietuvos architektūros istorija. Nuo XIX a. II pusės iki 1918 m., T. 3, Vilnius, 2000, p. 16–18, 69, 87.
57. Lietuvos TSR Panevėžio rajono gamtos, istorijos ir kultūros paminklų katalogas, 2–as leidimas / Respublikinis žemėtvarkos projektavimo institutas (toliau – RŽPI). Mašinėraštis, Vilnius, 1985, L. 80–81.
58. Lietuvos TSR valstybinės žemės ūkio komisijos protokolai. 1940 m., Vilnius, 1976, p. 91.
59. MEDELINSKAITĖ, V. Filantropė Eugenija Kerbedytė-Kerbedienė (1855–1946) // Tėvynė, 2001 12 05, Priedas „Atsigrėžkime į praeitį“, Nr. 9.
60. MEZGINAITĖ, E. Panevėžio rajonas, Vilnius, 1980, p. 43.
61. Naudvario buvusio dvaro parko inventoriacijos medžiaga / RŽPI. Mašinėraštis, Vilnius, 1990.
62. Naudvario dvaro sodybos (IV–1255; GV–88; IP–495/At) individualaus apsaugos ir naudojimo reglamentas / Vytauto Levandausko architektūros istorijos institutas. Mašinėraštis, Kaunas, 1997.
63. Naudvario–Pašuojo parkas // Isokas G. Lietuvos gamtos paminklai, Vilnius, 1995, p. 184–185.
64. NEZABITAUSKIS, A. Streikai Naudvario ir Pranionių dvaruose // Tėvynė, 1967 02 02.
65. Nowydwór // Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, T. 10, Warszawa, 1889, p. 55.
66. Numatytų išparceliuoti 1926 m. Panevėžio apskrities dvarų, ūkių ir šiaip žemės sklypų sąrašas // Panevėžio balsas, 1926 03 18.
67. PAŽARAUSKAS, Z. Du medaliai S. Kerbedžiui // Mokslas ir gyvenimas, 1987, Nr. 2, p. 26.
68. ORŁOWSKI, B. Stulecie mostu Kierbedza // Problemy, 1964, Nr. 12, p. 713–717.
69. PISARSKI, M. Koleje Polskie 1842–1972, Warszawa, 1974, p. 40–44.
70. PUMPA, O. Autotūrisma maršruti Latvijā, Rīga, 1985, p. 172.
71. RIMANTAS, J. Petras Rimša pasakoja, Vilnius, 1964, p. 56–57, 194.
72. RUSZYC, M. Była wielka pompa i wojskowa parada // Kurier polski, 1979 08 19.
73. RUTMANAS, I. Lenkas, lietuvis ir rusas // Klaipėda, 1990 02 10.
74. SAMUJŁŁO, J. Kierbedź Stanisław // Polski słownik biograficzny, T. XII / 3, Z. 54, Wrocław–Warszawa–Kraków, 1966, p. 421–422.
75. SKĖRYTĖ, D., JUKNEVIČIUS, P. // Tėvynė, 2001 12 05, Priedas „Atsigrėžkime į praeitį“, Nr. 9.

76. Stanisław Kierbiedz (1810–1899) // *Tarbir S. Dzieje Biblioteki Publicznej miasta stołecznego Warszawy* // Warszawa, 1961, p. 39, Nuotrauka.
77. Stanislovas Kerbedis // *Statyba ir architektūra*, 1981, Nr. 6, p. 31.
78. STANIŪNIENĖ, I., ČIBIRAS, L., DEVEIKIS, S. S. Kerbedžio gimtinė Naudvaris šiandien // *Mokslas ir gyvenimas*, 1990, Nr. 10, p. 23.
79. STRAŠEVIČIENĖ, E. Raguvos valsčiaus Straševičiai // *Raguva*, Vilnius, 2001, p. 383.
80. TARANOVIČIUS, G. Kerbedžio kūrybos perlas // *Tiesa*, 1980 05 02.
81. TAURAS, A. Mūsų parkai, Vilnius, 1989, p. 41, 43 (planas).
82. TYLA, A. 1905 metų revoliucija Lietuvos kaime, Vilnius, 1968, p. 243.
83. URBSIENĖ-MAŠIOTAITĖ, M. Prisiminimai. Prie žibalinės lempos. Atdaras langas, Vilnius, 1996, p. 114–115.
84. VASILIAUSKAITĖ, L. Inžinierius, tiltų statytojas Stanislovas Kerbedis (1810–1899) // *Tėvynė*, 2001 12 05, Priedas „Atsigrėžkime į praeitį“, Nr. 9.
85. VYŠNIAUSKAS, V. Amžini paminklai ir jų kūrėjai // *Tėvynė*, 1990 03 07.
86. VYŠNIAUSKAS, V. Įamžinama gimtinė // *Panevėžio tiesa*, 1990 03 07.
87. VYŠNIAUSKAS, V. Kraštietį Stanislovą Kerbedį prisimenant // *Panevėžio balsas*, 1995 03 03.
88. VYŠNIAUSKAS, V. Tiltininkas // *Lietuvos aidas*, 1996 03 14.
89. ŽUKAUSKAS, A. Kerbedžio tiltas // *Žukauskas A. Benamė meilė*. Vilnius, 1983, p. 393–398.
90. Академия наук СССР. Персональный состав [Справочник], Москва, 1974, С. 128.
91. Алфавитный списокъ землевладельцев Ковенской губернии. Составлен въ Ковенском Губернском статистическомъ комитетъ. Ковна, 1881, С. 151.
92. Алфавитный списокъ землевладельцев Ковенской губернии. Составлен въ Ковенском Губернском статистическомъ комитетъ. Издание 2-е исправленное и дополнительное, Ковна. 1889, С. 216
93. Алфавитный списокъ населённыхъ мѣст Ковенской губернии. Ковно. 1903, С. 324.
94. АНСПОКС, А. Станислав Кербедз и Риебини // *Ленинское знамя*, Прейли, 1985 12 17.
95. БУНИН, М. С. Мосты Ленинграда. Ленинград, 1986, С. 29, 114, 116, 118–129.
96. ВИШНЯУСКАС, В. Мосты в будущее // *Эхо Литвы*, 1995 03 09.
97. ВОРОНИН, М. И. Дивное ожерелье // *Нева*, 1983, № 8, С. 185 – 189.
98. ВОРОНИН, М. И., ЕРМАКОВ, К.А., ЗИМИН, В. И. Первые русские инженеры путей сообщения // *Наука и техника*, Вып. 8, Ч. 2. Ленинград, 1973, С. 193–196.
99. ВОРОНИН, М. И., ВОРОНИНА, М. М. Станислав Валерианович Кербедз 1810–1899, Москва, 1982.
100. 85 лет тому назад // *Польша*, Варшава, 1984, № 4, С. 35.
101. ГАЙДУК, Ю. М., НАУМОВ, И. А. Академик М. В. Остроградский и его связи с Прибалтикой // *Из естествознания и техники Прибалтики*. Рига, 1976, Т. 5, С. 60–67.
102. ЗАЛУЖНАЯ, Д. В. Транссибирская магистраль. Москва, 1980, С. 14.
103. ЗЕНЗИНОВ, Н. Жить – значить работать // *Гудок*, 1976 08 22.
104. ЗЕНЗИНОВ, Н., РЫЖАК, С. Выдающиеся инженеры и учёные железнодорожного транспорта. Москва, С. 10, 71.
105. ЗЕНЗИНОВ, Н. Строитель мостов // *Гудок*, 1982 07 18.
106. ЖИТКОВ, С. Биографии инженеров путей сообщения. Санкт–Петербург, 1902, С. 45–69.
107. ДАГЯЛИС, А. Паневежис, Вильнюс, 1976, С. 30–31.
108. Исторические кладбища Петербурга. Справочник–путеводитель, Санкт–Петербург, 1993, С. 299.
109. КАЗИМИРОВ, В. Н. Великий Сибирский путь, Иркутск, 1984, С. 92.
110. Кербедз Станислав // *Большая советская энциклопедия*. Издание 2, Т. 20, Ленинград, 1953, С. 551.
111. Кербедз Станислав // *Большая советская энциклопедия*, Т. 12, Москва, 1973, С. 157.
112. Кербедзь Станислав Валерианович // *Медали въ честь дѣятелей и частныхъ лицъ / Издано Ю. Б. Иверсеномъ*, Санкт–Петербург, 1896, С. 26
113. КОСАКОВСКИЙ, Г. И., ВИРГИНСКИЙ, В. С. Строительство железных дорог в Прибалтике в 1860–1880 г. г. // *Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai, serija A*, Т. 2, 1970, С. 80.
114. КОСАКОВСКИЙ, Г. И. Выдающийся мостостроитель XIX века С. Кербедис (Кербедз) уроженец Литвы // *Научные связи Прибалтики*. Рига, 1968, С. 74–76.
115. ЛАКИЕР, А. Б. Русская геральдика. Москва, 1990, С. 291.
116. ЛАРИОНОВЪ, А. М. История института инженеров путей сообщения Императора Александра I-го за столѣтье его существованія. 1810–1910. Санкт–Петербург, 1910, С. 93, 94, 95, 98, 99, 110, 115, 134, 135, 196, 201, 226, 292.
117. Ленинградский государственный исторический архив // *Ф. 381, Оп. 13, Д. 238, Л. 8.*

118. МАЖУЛО, В. Интересно и полезно // Железнодорожник Прибалтики. Рига, 1979 02 24.
119. МАЖУЛО, В. Первые академики стальных магистралей // Железнодорожник Прибалтики. Рига, 1986 06 14.
120. МАЛУХИН, А. М. Китайская Чанчунская железная дорога // Большая советская энциклопедия, Т. 12, Москва, 1973, С. 243; МАЛУХИН, А. М. Китайская Чанчунская железная дорога // Советская историческая энциклопедия. Москва, 1965, С. 382.
121. МИТИНСКИЙ, А. В. Феликс Станиславович Ясинский. Очерк жизни и научно-инженерной деятельности. Москва, 1957, С. 9, 10.
122. Мосты и тоннели. Москва, 1977, С. 14.
123. ОРЛОВСКИЙ, Б. Шеренга великих инженеров. Варшава, 1980, С. 79–83.
124. Очерки истории техники в России (1861–1917). Москва, 1975, С. 228–229.
125. ПЕРШИН, С. Н. Как пришли к современной конструкции пути // Путь и путевое хозяйство, 1974, №. 8, С. 3.
126. РАНЧЕЕВ, Е. Н. Дмитрий Иванович Журавский, 1821–1891. Москва, 1984, С. 218–228.
127. Список населённых мѣст Ковеской губернии. Ковна . 1892, С. 220.
128. ЦЕНГЕЛЬ, Г. Налево мост, направо мост... // Przyjaźń, 1980, Nr. 36, Priedas „Pšijaznъ“, С. 4–5.
129. Центральный государственный исторический архив СССР // Ф. 1343, Оп. 23, Д. 2850.
130. ШКЛЯР, И. В. Рукописный фонд библиотеки ЛИИТа каталог. Ленинград, 1969, С. 66, 139, 334, 521, 584, 586.

SUMMARY

Petras Juknevičius NAUDVARIS ESTATE AND ITS OWNERS KERBEDŽIAI

In the historical resources Naudvaris is mentioned from the end of 18th century. At that time the owners were Kerbedžiai. The remote history of this estate is connected with this family. Naudvaris is the place, where the engineer, builder of bridges Stanislovas Kerbedis (1810–1899), the most famous representative of this family, was born. It has remained 8 buildings of the estate and a park. For the renovation and adaptation of tourism, investments are needed.

*Panevėžio r. savivaldybės administracija
Vasario 16-osios g. 27, LT-35185 Panevėžys
El. paštas: petras@panrs.lt*

*Gauta 2008-09-15
Iteikta spaudai 2008-12-15*